Tarixin hökmü, hüququn təntənəsi

Postmünaqişə dövründə əsas məsələlərdən biri də törədilmiş cinayətlərə hüquqi qiymətin verilməsidir. Davamlı sülhün və regional sabitliyin təmin olunması yalnız hərbi qarşıdurmanın başa çatması ilə məhdudlaşmır. Eyni zamanda ədalətin bərqərar olunmasını, beynəlxalq hüquq normalarına uyğun məsuliyyət mexanizmlərinin tətbiqini zəruri edir. Bu baxımdan, müharibə cinayətlərinə münasibət dövlətin hüquqi iradəsinin və prinsipial mövqeyinin mühüm göstəricisidir.

Münaqişələrə son qoyulur, müharibələr başa çatır, ancaq xalqlara qarşı törədilmiş insanlıq əleyhinə ağır cinayətlər nə yaddan çıxır, nə də tarixdən silinir. Müharibə cinayətlərini törətmiş şəxslər bəzən uzun müddət məsuliyyətdən yayınsalar da, sonunda ədalət öz yerini tapır.

Azərbaycanın əraziləri 1980-ci illərin sonlarından Ermənistan tərəfindən münaqişə ocağına çevrildi. 1990-cı illərdə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur torpaqlarımız işğal edildi. Azərbaycan xalqına qarşı erməni faşistləri tükürpərdici faciələr, qətliamlar, soyqırımları törətdilər. 1994-cü ildə imzalanan atəşkəs sazişindən sonra da Ermənistanın Azərbaycana qarşı təxribat, terror əməlləri bitmədi. 2020-ci ildə İkinci Qarabağ müharibəsində və 2023-cü ildə lokal xarakterli antiterror əməliyyatında qələbələri ilə Müzəffər Azərbaycan Ordusu Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ərazilərimizi düşməndən həmişəlik xilas etdi.

Azərbaycan dövləti müharibədən sonrakı dövrdə ərazilərinin işğalı, müharibə cinayətləri, soyqırımı və digər ağır cinayətlər törətmiş şəxslərin ədalət mühakiməsi qarşısına çıxarılması istiqamətində ardıcıl və prinsipial addımlar atdı. Rəsmi Bakı xarici təsir və əsassız təzyiqlərə baxmayaraq, öz mövqeyindən geri çəkilmədi. Bu proses dövlətimiz tərəfindən beynəlxalq hüquq normaları və milli qanunvericilik əsasında həyata keçirildi.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev ötən il noyabrın 8-də Vətən müharibəsində Qələbənin beşinci ildönümünə həsr olunmuş Hərbi paradda çıxışında bildirdi: "Ermənistan isə düzgün nəticə çıxara bilməmişdir və İkinci Qarabağ müharibəsi ərəfəsində daha da azğınlaşmışdı, bizə qarşı yeni ərazi iddiaları ilə çıxış etməyə başlamışdı. Onlar bizi yeni müharibə ilə hədələyirdilər. Hətta deyirdilər ki, onlar yeni torpaqlar uğrunda yeni müharibə aparacaqlar və Azərbaycanı tam işğal edəcəklər. Deyirdilər ki, onların tankları Bakı küçələrində olacaq. Deyirdilər ki, onlar Bakıda çay içəcəklər. Əslində, onların bu arzuları həyata keçdi. Onları biz gerçəkləşdirdik. Onların tankları bu gün Hərbi Qənimətlər Parkında nümayiş etdirilir. Erməni hərbi cinayətkarları bu gün Bakıda məhkəmə qarşısında cavab verirlər və istintaq təcridxanasında Azərbaycan çayını içirlər".

Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü nəticəsində sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər, müharibə cinayətləri, o cümlədən təcavüzkar müharibənin hazırlanması və aparılması, soyqırımı, müharibə qanunlarını və qaydalarını pozma, habelə terrorçuluq, terrorçuluğu maliyyələşdirmə, hakimiyyəti zorla ələ keçirmə, onu zorla saxlama və digər çoxsaylı cinayətlər törətməkdə təqsirləndirilən Ermənistan Respublikasının vətəndaşları Harutyunyan Arayik Vladimiri, Qukasyan Arkadi Arşaviri, Sahakyan Bako Sahaki, İşxanyan Davit Rubeni, Manukyan David Azatini, Babayan Davit Klimi, Mnatsakanyan Levon Henrikoviç, Beglaryan Vasili İvani, Qazaryan Erik Roberti, Allahverdiyan Davit Nelsoni, Stepanyan Qurgen Homeri, Balayan Levon Romiki, Babayan Madat Arakeloviç, Martirosyan Qarik Qriqori, Paşayan Melikset Vladimiri barəsində 2025-ci il yanvarın 17-də başlamış məhkəmə prosesi bir ildən çox davam etdi. Təqsirləndirilən şəxslərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri ağır cinayətlər dəfələrlə araşdırıldı, minlərlə şahid ifadə verdi.

Məhkəmə prosesində beynəlxalq hüququn əsas prinsipləri tətbiq olundu. İttiham olunan şəxslərin törətdikləri cinayətlər çoxsaylı sübutlarla təsdiqləndi, şahid ifadələri və arxiv sənədləri hər detalı dəqiqliklə araşdırıldı, istintaqın tam obyektiv şəkildə aparılması təmin edildi.

Məhkəmə prosesinin ən önəmli məqamlarından biri təqsirləndirilənlərin öz etirafları oldu. Onlar açıq şəkildə etiraf etdilər ki, Birinci və İkinci Qarabağ müharibələrində Azərbaycanın mülki şəxsləri təsadüfi hədəf olmayıblar. Yaşayış məntəqələrinə atəş açmaq qorxu yaratmaq və terror məqsədi daşıyıb. Hər bir hərbi əməliyyat mərkəzləşdirilmiş göstərişlə həyata keçirilib.

Ötən il martın 3-də Bakı Hərbi Məhkəməsində keçirilən məhkəmə prosesinin baxış iclasında təqsirləndirilən şəxslər Lyova Mnaksakanyan, Arayik Harutyunyan, Erik Qazaryan və Vasili Beqlaryan sərbəst ifadə verdilər.

Təqsirləndirilən şəxs Arayik Harutyunyan 2020-ci ilin yayında və iyunun sonunda "Qarabağ ordusu"nun təlimlərini müşahidə etdiyini bildirərək təlimlərə Ermənistan ordusunun qərargah rəisi Onik Qasparyanın rəhbərlik etdiyini, habelə Azərbaycanın dərinliklərinə zərbələr endirilməsi barədə qərarların Ermənistanda verildiyini etiraf etdi: A.Harutyunyanın etiraflarından biri də bu oldu ki, "Qarabağ Müdafiə Ordusu"nun "komandanı" Ermənistan Respublikasının Baş Qərargah rəisinə tabe idi.

Martın 17-də Bakı Hərbi Məhkəməsində davam etdirilən məhkəmə prosesində təqsirləndirilən şəxs Levon Mnatsakanyan da etiraf etdi ki, qondarma rejimin "ordusu"nda yüksək vəzifələrə təyinatlarla bağlı qərarlar Ermənistanda verilib. O deyib ki, polkovnik-leytenant və daha yuxarı rütbələr üzrə vəzifələrin təyinatını Ermənistan silahlı qüvvələrinin baş qərargah rəisi, müdafiə naziri və prezidenti edib. "Mən isə "ordu"nun "komandiri" kimi mayor daxil olmaqla, ondan aşağı vəzifələri təyin edə, mayora qədər rütbə verə bilərdim".

Təqsirləndirilən şəxs əlavə edib ki, qondarma rejimin "ordusu"nun maliyyə məsələləri Ermənistanın Müdafiə Nazirliyi tərəfindən, silahsursat isə tam olaraq Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən təmin olunurdu. O, daha sonra bildirib: "Bizdə təchizat xidməti var idi. Təchizat xidməti qəbul edirdi, sonra hər bölməyə təqdim olunurdu. Yəni silah-sursat təminatı Ermənistanın Müdafiə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilirdi".

Ötən il aprelin 18-də Bakı Hərbi Məhkəməsində davam etdirilən məhkəmə prosesində təqsirləndirilən şəxs Madat Babayan Ermənistan silahlı qüvvələrinin tərkibində Xocalı soyqırımında iştirak etdiyini etiraf etdi. O, dindirilərkən 1992-ci il fevralın 25-də və 26-da Xocalıda olduğunu təsdiqləmişdi: "Bizi oraya dəstə rəhbərimiz aparmışdı. Adı Henrik Tamrazyan idi. Məqsəd o idi ki, azərbaycanlılar Xocalıdan çıxarılsın".

Madat Babayan bildirdi ki, Xocalıda bütün əmrləri "Xolostoy" ləqəbli Arkadi Şirinyan verirdi: "Bizə isə əmrləri Vanik Petrosyan verirdi. Silahsız insanlara atəş açıb onların qətlə yetirilməsi əmrini Vanik verib. Vanik və Arkadi insanların barmaqlarını, meyitlərin qulaqlarını kəsirdilər". O, Xocalıya silahlarla gəldiklərini, zirehli texnikalardan istifadə edildiyini təsdiqləyib. Təqsirləndirilən şəxs silahsız insanların qətlində iştirakını etiraf edib və deyib: "Səhv etmişik". Madat Babayan Xocalıda aralarında uşaqların, qocaların və qadınların da olduğu təxminən 150 meyit gördüyünü, meyitlərin erməni hərbçiləri tərəfindən maşınlara yığılaraq aparıldığını bildirdi.

Nəhayət, 2026-cı il fevralın 5-i cinayətkarlar barəsində yekun məhkəmə qərarı (hökm) elan olundu.

Bakı Hərbi Cinayətlər Məhkəməsində çıxarılan qərarlar tarixi ədalətin bərpası kimi qiymətləndirilmədir. Hökm həm də Azərbaycanın hüquqi və siyasi iradəsinin göstəricisi oldu. Bu qərarlar beynəlxalq aləmə bir daha bəyan etdi ki, Azərbaycanın mövqeyi dəyişməzdir.

Məhkəmənin verdiyi hökmlər, çıxardığı qərarlar xalqımızın yaralarını tam sağaltmasa da, tarixin unudulmadığını göstərir. Ağır cinayətlər cəzasız qalmayacaq və hüquqi normalar qorunacaq. Bakı Hərbi Cinayətlər Məhkəməsində çıxarılan qərarlar yalnız hüquqi deyil, həm də tarixi əhəmiyyət daşıyan hadisə kimi yadda qalacaq.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"

Azərbaycan.- 2026.- 7 fevral (№ 24).- S.13.